

ПРИМЕЊЕНО ПОЗОРИШТЕ:

КОРИШЋЕЊЕ ПОЗОРИШНИХ МЕТОДА ЗА
ПОДСТИЦАЊЕ КРЕАТИВНЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

— **приручник за едукаторе** —

ПРИМЕЊЕНО ПОЗОРИШТЕ:
**Коришћење позоришних метода за
подстицање креативне партиципације
-приручник за едукаторе**

КРЕИРАЛИ:

ЦЕПОРА – Центар за позитиван развој деце и омладине (Србија)
Associazione Uniamoci (Италија)
Емпирија театар (Хрватска)

АУТОРИ:

Лидија Буквић
Пол Мареј

Публикација је креирана у склопу пројекта

T.O.U.C.H.

Theatre Outreach: Unravelling Connections in Humans / TOUCH

Пројекат Креативне Европе, реф. бр.101056212 — T.O.U.C.H. — CREA-CULT-2021-COOP

Финансира Европска унија. Изнети ставови и мишљења су, међутим, само аутора(а) и не одражавају нужно ставове Европске уније или Европске извршне агенције за образовање и културу (ЕАЦЕА). Ни Европска унија ни ЕАЦЕА не могу бити одговорне за њих.

Дизајн публикације:

Аница Новак

Све речи употребљене у мушком роду подједнако се односе на мушки и женски пол.

ПРИМЕЊЕНО ПОЗОРИШТЕ:

КОРИШЋЕЊЕ ПОЗОРИШНИХ МЕТОДА ЗА
ПОДСТИЦАЊЕ КРЕАТИВНЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

—— **приручник за едукаторе** ——

УВОД

Публикација „ПРИМЕЊЕНО ПОЗОРИШТЕ: Коришћење позоришних метода за подстицање креативне партиципације“ је приручник за едукаторе који раде на подршци људима у областима омладинског рада, образовања, социјалног рада, са циљем да подрже њихове напоре да оснаже људе кроз креативну партиципацију.

Приручник се састоји од 3 дела који вам пружају оквир за рад у овој области. Први део посвећен је кратком прегледу области примењеног позоришта, упознајући вас са његовим главним карактеристикама и сврхом у домену оснаживања људи и њиховој креативној партиципацији. Други део води вас кроз 10 основних принципа примењеног позоришта и њихову разраду из угла стручњака који се баве коришћењем примењеног позоришта у друштвеним наукама – показујући вам смернице за правилно коришћење методологије и указујући на позитивне ефекте овог приступа на ваше групе. Трећи део сумира ваше кораке за припрему и почетак рада са вашим групама.

Наш циљ је да едукаторима пружимо приручник који ће им бити подсетник на шта да се фокусирају док користе технике примењеног позоришта без обзира на то где га користе, као и да мотивишемо едукаторе из различитих области да закораче у употребу примењеног позоришта као креативне методологије која ће подржати креативно изражавање и развој људи. Надамо се да ћете уживати у овом приручнику и да ће наше искуство бити одскочна даска за ваше.

КОРАК 1:

УПОЗНАВАЊЕ СА ОБЛАШЋУ

За оне који нису упознати са методологијом примењеног позоришта, ово поглавље ће пружити кратак увод у област. За оне који јесу, овде ће наћи подсетник на кључне карактеристике примењеног позоришта које га чини погодним за нашу употребу у оснаживању људи са којима радимо.

У најширем смислу, примењено позориште подразумева сваки драмски процес који има за циљ сарадњу, интеракцију и размену идеја, мисли, енергије и емоција између учесника, а не сам уметнички резултат у виду представе или перформанса. Другим речима, примењено позориште, које је у основи партиципативно, користи се као кровни термин за различите уметничке процесе који имају за циљ оснаживање учесника, при чему ти процеси могу, али не морају да резултирају позоришном представом. У том контексту често се прави терминолошка разлика између примењене драме, која обухвата само драмски процес, и примењеног позоришта, где се драмски процес увек завршава представом интерактивног карактера. Поред тога, примењено позориште, за разлику од традиционалног, увек се одвија у заједници и са различитим циљним групама. Учесници драмског процеса, а касније и глумци у представама, су људи који се не баве професионално глумом и немају нужно глумачко искуство.

Примењено позориште је присутно у многим облицима, а његове главне карактеристике укључују рад у нетрадиционалним позоришним контекстима са нетрадиционалним позоришним учесницима. Његов **примењени** карактер огледа се у коришћењу позоришта као средства, не за стварање позоришних представа по себи, већ за оснаживање људи који учествују у стварању позоришта и изазивању друштвених промена у свом окружењу приликом извођења позоришних комада. Дакле, користимо позориште за нешто друго осим позоришта – ми искорачујемо из стварања уметности у коришћење уметности као алата за оснаживање људи. У овом тренутку, примењено позориште је изузетно релевантно и препознатљиво међу различитим стручњацима друштвених наука који настоје да иновирају своје приступе у подршци личном и социјалном развоју људи са којима раде.

Примењено позориште је и **партиципативно** позориште – што значи да укључује циљне групе, не као публику и примаоце порука гледајући професионалне перформере, већ их ангажује на сваком кораку на путу стварања уметности и неговања њиховог креативног изражавања. Овај аспект примењеног позоришта је од велике привлачности за уметнике који желе да развијају своју уметност са „народом“, са људима из различитих рањивих и маргинализованих група – да стварају друштвено ангажовану уметност.

Партиципативна уметност тежи промени; најчешће циљајући на оснаживање учесника на **микро** нивоу и промену света у коме живе на **макро** нивоу. Наравно, ова два циља су повезана и примењено позориште мора остати отворено, свесно и прилагодљиво да би се ови циљеви остварили.

Данас примењено позориште има много приступа, облика и практикује се и проучава широм света. Неки од најразвијенијих приступа су Позориште или театар потлачених, Позориште за развој и Позориште и драма у образовању. Сваки од њих постављен је на специфичном оквиру у погледу

промена које жели да изазове (друштвене, личне, образовне) и сваки од њих је развио мноштво техника, игара, вежби које су основни садржај пракси примењеног позоришта.

Позориште потлачених се фокусира на коришћење позоришних метода за оснаживање различитих „потлачених“ група – рањивих, маргинализованих група и жељу да створе друштвене промене у свету – кроз њега се фокусирају на промену равнотеже моћи у односу на групу са којом радите и стварање бољег положаја у друштву за њих – са њима. У области друштвено-хуманистичких наука, технике позоришта потлачених (међу којима је форум театар најпрепознатљивији) „савршено“ одговара за јачање резилијентности ваших учесника. Учите их како да реагују када дође до кризе и они непрестано граде своје капацитете да пронађу нове, креативне начине за решавање проблема.

Позориште за развој се фокусира на оснаживање личног развоја људи укључених у активности примењеног позоришта. Врло често га користе организације које раде на пружању подршке различитим циљним групама, јер је ваш фокус директно на оснаживању ваших људи, а мање на друштву у целини. Овај оквир подржава приступ Позитивног развоја младих, јер кроз њега користите примењено позориште да изградите снаге својих учесника које подржавају достизање њихових позитивних развојних исхода.

Позориште и драма у образовању је веома развијена област, проистекла из образовног окружења. Овим приступом фокусирају се на постизање јасних образовних циљева са полазницима, користећи методе примењеног позоришта. Један од најпопуларнијих алата драме у образовању је Процесна драма. Овај приступ тражи од вас да будете добро упознати са темама на којима радите, јер овде позориште подржава ваше преношење тог знања на учеснике. Без обзира да ли је у питању учење математике или вештине одупирања притиску вршњака. Овај оквир је креиран за школско окружење, али се може користити и било где другде. Компатибилан је са облашћу Развојне превенције, јер континуирано радите на смањењу ризика и подизању заштите код учесника кроз примењену позоришну методологију.

Сваки оквир је изнедрио различите игре, вежбе, технике и ако сте почетник у овој области, то су термини које треба да унесете у свој претраживач и то ће вас довести до великог броја квалитетне литературе са примерима конкретних игара, вежби и технике са упутствима о томе како се свака од њих спроводи. Тачка повезивања је да драмске игре користите не за чисто стварање драмског комада, већ са много већим фокусом на оснаживање ваших учесника. На тај начин им такође пружате савршени канал да их активно ангажујете у доживљају и стварању различитих уметничких позоришних форми. Креативна партиципација подржава развој и добробит људи са којима радимо, а примењено позориште омогућава специфично искуство у овој области

КОРАК 2:

УПОЗНАЈТЕ СЕ СА ПРИНЦИПИМА

Било да радите у области омладинског рада, образовања или социјалне заштите, радите са људима. Примењено позориште се може применити са било којом групом људи било где. У следећем одељку ћемо вас укратко водити кроз 10 примењених позоришних принципа – нешто на шта морате да обратите пажњу док спроводите било коју врсту активности примењеног позоришта и што ће вам показати зашто је примењено позориште корисно за ваш рад у ангажовању и оснаживању људи кроз креативну партиципацију.

Посебне напомене су дате за спровођење процеса примењеног позоришта са учесницима из различитих рањивих или маргинализованих средина, како би подржали ваше напоре да активно укључите људе кроз примењено позориште у различитим окружењима.

Принцип 1: ЗАБАВА

примењено позориште је извор забаве за своје учеснике

Захтев пред примењеним позориштем да буде забавно за учеснике служи као средство ангажовања, чији су ефекти најочљивији на почетку процеса примењеног позоришта са било којом групом. Да би људи пожелели да учествују у примењеном позоришту, улога водитеља је да их ангажује и пробуди њихову мотивацију да се укључе, учествују и предају групи и процесу који следи. Кључно је да се учесници осећају добро. Када им пружамо забавно искуство (ако се то уради како треба), пружамо им сигуран простор да буду блесави, да буду чудни, да се опусте и уживају у себи и другима – да се једноставно осећају добро у искуству које се разликује од њиховог свакодневног живота. Овај процес пружа катарзу, улепшава им дан, тера их да пожелеле да поново дођу, али им такође помаже да виде свет кроз разигранију перспективу. Забава буди радозналост за оно што следи. Заједничко учешће у забавном искуству пружа члановима групе снажан друштвени лепак, подржава изградњу групне кохезије и помаже члановима групе да се брзо повежу појединачно чак и ако се нису срели пре активности примењеног позоришта.

Забавни карактер примењеног позоришта пружа искуство мехура – док су у интеракцији у активностима примењеног позоришта, учесници се осећају као у другој стварности – ону коју стварају кроз интеракције са другима и са фасилитатором, и осећају се слободнима. У мехуру, ниједан од типичних свакодневних изазова са којима се суочавају није важан, посебно у почетним фазама где је принцип забаве преовлађујући. Они су равноправни са свим осталим учесницима и могу бити која год верзија себе – јер су слободни да се играју и забављају. У активностима примењеног позоришта учимо да се забављамо са другима кроз игре и вежбе, учимо да се забављамо са собом и стварима које радимо, осећамо се пријатно у покушају, прављењу грешака и истраживању нових креативних опција – јер је забавно. Када се забављамо, наши умови су опуштени, наше перспективе су отвореније и наша бића су слободнија и креативнија. Кроз примењено позориште учимо да се забављамо са озбиљним светским проблемима и учимо да се забављамо и играмо са непроменљивим стварима – чинећи тако прве кораке да стварно променимо нешто што доживљавамо као фиксно и непроменљиво – било да смо то ми, наша околина или друштво у целини.

Принцип 2: ДИЈАЛОГ

примењено позориште ствара дијалог између својих учесника, између извођача и публике и између чланова публике

Принцип дијалога подразумева да примењено позориште настоји да повеже (а не да подели) људе, групе или друштва. Његова улога је да помогне људима да постану радознали за друге, за њихове перспективе и да подржи њихово истраживање свог света и света других, пружајући им простор да проналазе међусобно разумевање и изазивају промене које из тога произилазе. Настоји да отвори простор за дијалог у окружењима којима то често недостаје. Има за циљ да својим учесницима пружи сигуран простор у којем могу да преиспитују погледе, вредности, правила, ставове и да им обезбеди средства за отварање дијалога са различитим циљним публикама кроз представе примењеног позоришта.

Када радите кроз примењено позориште са фокусом на ангажовање и оснаживање различитих рањивих група, принцип дијалога ће тражити од вас да отворите свој ум и разумете позицију својих група кроз њихов објектив (а не да намећете свој – ни намерно ни случајно). Требало би да им пружите алате да истраже своју ситуацију кроз објективе других и да отворе њихов свет алтернативним перспективама. Ово је веома важно јер они које друштво често одбацује граде своје механизме преживљавања око одбацивања тог истог друштва које њих искључује.

Примењено позориште треба да подстиче дијалог између учесника – промовише различитост међу учесницима и омогућава им да имају континуирани дијалог једни са другима. Требало би да обезбеди сигуран простор за различите групе учесника и да им омогући не само да коегзистирају већ и да (ослањајући се на принцип дијалога) допринесе већем повезивању и разумевању између њих. Примењено позориште треба да негује дијалог између учесника када наступају и њихове циљне публике. То значи да се представе примењеног позоришта стварају на начин који подржава покретање дијалога. Такве представе су најчешће по својој природи интерактивне, па је обезбеђивање простора за дијалог суштински део самог перформанса, често са специфичним циљевима дијалога на уму.

Принцип 3: ПОЛИТИКА

примењено позориште има друштвени, ангажовани карактер

Примењено позориште има за циљ да оснажи људе и има за циљ да промени свет у његовој најширој филозофској идеји. Произлази из позоришних пракси које се фокусирају на рад са различитим групама у неповољном положају и њиховој подршци да промене свој положај у друштву. Неки облици примењеног позоришта имају своју политичку природу више истакнуту од других, али примењено позориште се увек бави стварним причама (више о њима у следећем поглављу), стварним питањима која утичу на људе који учествују у процесу, фокусирано је на провоцирање личних и друштвених промена, стога има изузетно моћан друштвени и ангажовани карактер. Представе се баве проблемима, сукобима и релевантним темама за свакодневни живот укључених људи. Ово чини примењено позориште моћним средством за подршку активном учешћу различитих група у друштву. Принцип политике подвлачи потребу да примењено позориште буде друштвено ангажовано позориште.

Примењено позориште „говори“ о стварним питањима, стварним искуствима и фокусира се на побољшање личних или друштвених услова. Фокус рада кроз примењено позориште увек је на ПРОМЕНИ. Личне или друштвене. Неки приступи примењеног позоришта, као што је позориште потлачених, имају социјална питања директно испред, а неки, као што је позориште за развој, понекад мало позади (и лични развој улази у центар пажње). Али сваки од примењених позоришних облика, пошто се фокусира на бол укључених људи, има снажну друштвену димензију и често нуди могућности појединцима, групама и заједницама да истраже како могу да еволуирају из ове тренутне позиције, како могу да реше релевантна друштвена питања, како могу да изграде инклузивније, праведније друштво.

Као друштвено ангажована политичка активност, питања етике и морала избијају у први план у оквиру примењеног позоришта. Учесницима од самог почетка треба бити јасно да ће се укључити у активност која се заснива на демократским и хуманистичким принципима и која има за циљ да оснажи учеснике. Ако учесници нису упознати са таквим циљем на микро нивоу праксе, онда већи макрополитички циљеви примењеног позоришта постају сувишни.

Принцип 4: ПРИЧА

примењено позориште инспирише деконструкцију и изградњу стварних људских прича

Праксе примењеног позоришта фокусирају се на људе који учествују у њима. Дакле, њихове приче (личне или друштвене) су приче које су релевантне када се ради кроз примењено позориште. Водитељи морају запамтити да раде са не-глумцима, тако да њихова мотивација није нужно само да буду виђени на сцени или да што прецизније и интензивније прикажу туђу причу. Положај учесника у пракси примењеног позоришта је другачији. Они су ту да истражују живот позоришним средствима. Они су ту да се осећају добро, да се оснаже, да стекну везе, да стекну перспективе и да кроз представе примењеног позоришта изразе свој бол, своје циљеве, своје визије. Улога фасилитатора је да подржи групу у истраживању, откривању и причању њихових прича – или прича које су им важне. Дакле, главни материјал у стварању позоришта у овој методологији су материјали добијени кроз процес примењеног позоришта са укљученим конкретним људима. Фасилитатори могу да дођу у групу са оквиром, са идејом или одређеном темом, али имају слободу да истражују те теме кроз објектив и кроз истину људи који су укључени и показујући велико поштовање према садржају који је изведен – с обзиром на то да се изводи из њихових живота.

Показивање поштовања према подељеним причама, створеним причама и приказаним причама изузетно је важно за професионални аспект рада кроз примењено позориште – подржава позитивне ефекте процеса на лични раст учесника и изградњу њихових личних снага, подржава везе између укључених људи и фасилитатора као ауторитета који води процес, чини да се осећају безбедно и подржано – а не искоришћавано. Ово је од велике важности када се ради са учесницима из различитих рањивих група, јер су њихове приче често „привлачне“ за приповедање – њихове приче могу бити шокантне, узнемирујуће и емотивне, могу показати велику неправду и стога је врло лако створити јаку уметничку поруку од њих. Али то није фокус овде. Овде, у примењеном позоришту, циљ је УВЕК да подржимо и оснажимо људе који су укључени. Ово такође често укључује провоцирање и „буђење“ чланова заједнице, али избор начина на који ћемо се бавити причама како би се обезбедила добробит људи који су укључени је приоритет број један. У супротном, можете

само направити фокус групу са представницима неке рањиве групе и онда са својим креативним тимом направити моћну, провокативну, оштру представу око њихових прича, у којој ће их глумити глумци. И ово је све у реду. Али, ако идете у правцу примењеног позоришта, радите са људима чије ћете приче приказивати на неком нивоу, а то доноси сасвим другу моћ и снагу представама које се осмишљавају. Често учесници представа примењеног позоришта, без претходног глумачког искуства, добијају огромне похвале за своје уметничке приказе током извођења. То је зато што, иако наступају и играју друге ликове, они такође не наступају и не играју – они деле своју истину, своје животе, они живе те ликове или су у контакту са тим ликовима сваки дан у свом животу и деле нешто што је моћно и важно за њих. Ово је „зачин“ који емотивно боји представе настале кроз примењено позориште кроз пун партиципативни процес са групама – и који може да провоцира и пробуди публику често на много дубљем нивоу од претходно описаног алтернативног приступа. Али, у основи, очување добробити људи који су укључени је приоритет број један када се истражују, стварају и приказују приче.

Задатак фасилитатора је да подржи и учеснике, а касније и чланове публике у истраживању њихових прича – он подржава њихов процес деконструкције и изградње прича (а самим тим и њихове стварности), све време имајући укључене људе као свој фокус и приоритет број један, често бирајући да „жртвује“ нешто што би изгледало изузетно моћно или „привлачно“ на сцени како би сачувао своју групу.

Принцип 5: ОБРАЗОВНИ КАРАКТЕР

примењено позориште заснива се на искуственом учењу

Учешће у било ком процесу примењеног позоришта или индивидуалној активности пружа његовим учесницима простор за искуствено учење – учење кроз сопствено искуство. То је учење кроз њихове акције, кроз њихове интеракције, кроз заједничко искуство, кроз заједничке емоције и кроз интеграцију ових искустава у њихове индивидуалне животе. Пружа сигуран простор за истраживање, а методологија – игре, вежбе, импровизације и изазови увек подстичу лични раст и промене.

Поставка примењеног позоришта (када се уради како треба) пружа учесницима осећај сигурности и ангажовања, омогућава им да забораве своје баријере и омогућава им да истраже ко су и ко могу да буду без снажног отпора који би се активирао у традиционалнијем окружењу за оснаживање као што је саветовање или обука усмерена на вештине. У примењеном позоришту они се играју, осећају се слободним да греше, покушавају, учествују, иновирају. Креативно, ангажовано, забавно и подржавајуће окружење и групни процес (на важности групе ћемо се фокусирати мало касније) су мотиватори који, често несвесно, гурају учеснике у процес учења без њиховог знања или свесне одлуке. Кроз активности они делају, комуницирају, тестирају различита решења, стварају нова, све под маском игре. Након што се активност заврши, они само осете користи од ње. Неки практичари користе рефлексивне праксе да интегришу искуства, а неки не – само „пуштају“ људе да се осећају добро и допуштају им да сами интегришу своја искуства.

Неке праксе примењеног позоришта имају свој образовни фокус више истакнут (као што је позориште или драма у образовању), када постоји јасан, унапред постављен, образовни циљ у започињању интеракције са учесницима. Други облици су флуиднији и ослањају се на акције

и интеракције учесника у постизању образовних исхода. Изградња личних снага, подршка позитивним групним процесима, подизање знања и вештина у вези са специфичним темама/ проблемима, подизање свести о одређеним темама и изградња резилјентности – све су то образовни исходи реални за процес примењеног позоришта са било којом групом. Важан сегмент је знати како пратити и препознати позитивне (или негативне) исходе процеса код појединачних учесника и циљне публике. Ово је драгоцену вештина с једне стране за праћење научног приступа у процени ефективности програма, али и, са друге стране, за практичне акције подршке добробити наших људи укључених у процесе које водимо.

Принцип 6: ТРЕТМАН ПОЈЕДИНАЦА

у примењеном позоришту свака особа је вредна и може да ствара

Као што је подвучено у овој публикацији, примењено позориште се фокусира на „праве“ људе који у њему учествују и људе на које утиче. Овај приступ подразумева да се процес примењеног позоришта уводи ради људи који су укључени, тако да су СВИ укључени подједнако важни. Наш посао као фасилитатора је да ово никада не заборавимо и да се побринемо да сви чланови групе добију нешто из овог искуства. Увек пратимо све појединце у групи и све појединце третирамо као креативне – неки само можда нису откључали свој креативни потенцијал. Својим радом подржавамо све учеснике да се осећају пријатно, да покушају, да се играју, да производе, да истражују своје идеје, да себи дају дозволу да стварају и буду слободни (чак и ако је пуштање контроле и закорачивање у креативно непознато није типичан део њихове свакодневице). Све људе третирамо као вредне чланове групе, вредне чланове креативног процеса и верујемо да ће сви пронаћи нешто у чему су најбољи у групи – на пример улогу за коју су савршени, ма колико „мали“ или „велика“ она била у позоришном смислу. Тако на крају добијамо најмоћнији производ – омогућавајући људима да се осећају вредним; ми их оснажујемо и подржавамо да се осећају слободно и самопоуздано у ономе што раде са нама.

Учесници примењеног позоришта најчешће немају претходно драмско образовање, нису професионални глумци и често осећају да нису креативни или да драма није нешто што могу да „изведу“. За фасилитатора је важно да опусти своје учеснике и да им својим ангажовањем и деловањем покаже зашто им није потребно драмско искуство да би могли да буду супер драгоцену средство у продукцији примењеног позоришта. То чинимо тако што се излажемо заједно са учесницима у играма и вежбама и подржавамо их да у потпуности учествују у свим вежбама. У овом смислу, важно је пратити осећања учесника и знати када смо их можда „гурнули“ превише ван њихове зоне комфора, у њихову зону панике. Ако се то догоди, треба да подржимо наше учеснике, учинимо да се осећају безбедно и да им дозволимо да прескоче нешто, уколико је то за њих превише инвазивно. Ову танку линију између зоне наредног развоја и зоне панике није увек лако уочити ако нисте вешт професионалац. Ово може бити изазов јер учесници често осећају одређени ниво нелагодности када први пут учествују у неким вежбама, а атмосфера, групна подршка и поступци фасилитатора су фактори који ће одредити да ли ће ово искуство бити позитивно или не. Идеја коју следимо је да нема погрешних одговора или идеја, да нема погрешних радњи и да су сва решења креативна. Улога фасилитатора је да уз помоћ групе створе подржавајуће и безбедно окружење које ће подржати сваког свог члана и довести до тога да се сваки члан осећа вредним и осећа да може да створи нешто у оквиру процеса примењеног позоришта.

У стварању продукције примењеног позоришта, у великој мери се ослањамо на материјале добијене са учесницима током нашег заједничког стваралачког процеса. Дакле, свака вежба, свака игра, свака размена између учесника може бити вредан креативни импулс. Понекад су најбоље идеје изведене из нечега што је учесник „произвео“ понашањем за које мисли да је глупо или креативно неупотребљиво. Наш посао је да препознамо и подржимо даљи развој овог креативног потенцијала код свих наших учесника.

Овај принцип, посебно када се примењује са људима из различитих рањивих група, тражи од фасилитатора да има високо индивидуализован приступ и да прати потребе сваког учесника, те да прилагоди своје методе како би обезбедио пуно учешће свих учесника. Ово често доводи до модификације вежби, пружања додатне подршке неким учесницима итд. Једна од најважнијих напомена овде је да не претпостављамо шта наши учесници могу или не могу да ураде, посебно ако нисмо изблиза упознати са њиховим околностима. Приступ треба да се ослања на отворену комуникацију са учесницима, нормализацију могућности да им је потребна додатна помоћ и нормализацију различитости код људи чак и ако имају исто стање.

Принцип 7: ГРУПА

примењено позориште се ослања на групни процес

Примењено позориште се ослања на групни процес – увек укључује групну активност и у великој мери се ослања на групну динамику у ношењу енергије, атмосфере, подршке и тока током процеса примењеног позоришта. Постојање групе у којој учесници осећају да припадају, у којој могу слободно да делују и да буду слављени због тога што јесу (или верзију себе коју тестирају да ли могу бити кроз активности) није могуће без постојања групе. Неколико аспеката стварања и одржавања групе је од значаја. За почетак, учешће довољног броја људи да би се имала групна динамика је релевантно питање. Али, укључивање превише људи у групу, или присуство увек променљивих чланова групе доноси исто толико негативних ефеката групној динамици као и недовољан број људи који учествују.

Даље, од велике је важности активно учешће свих чланова групе у активностима, ма колико оне биле блесаве и једноставне или изазовне, јер је то нешто што ће постати део групног искуства и ствараће друштвени лепак између учесника. Због тога, када се спроводи активност примењеног позоришта, гледаоци који седе са стране и само посматрају активност нису добродошли. У реду је присуство гостију (без обзира ко су и која је њихова улога у пројекту или активности), али ако су присутни, треба да активно учествују у вежбама. Присуство аутсајдера који не учествује у активности квари ефекат мехура који нуди процес примењеног позоришта – тера учеснике да размишљају о томе како их та особа доживљава, чини да се осећају мање слободнима, више посрамљеним и мање вољним да ослободе своје унутрашње кловнове кроз игре и вежбе. Присуство аутсајдера чини активности „стварним“, а учеснике чини самосвесним, а понекад и несигурним. Сви људи који су присутни у активности су сведоци и саучесници у било чему што се дешава у активности, а то доводи до стварања чврстих веза између чланова групе.

Правило је да су сви у групи једнаки, и, како је напоменуто у сегменту уметничког објектива – сви људи који су ту су део групе у датом тренутку. Ослањамо се на групу да би се нови чланови осећали добродошлим, ослањамо се на групу да подржи своје чланове и да им помогне да науче да заиста

могу да изнесу било који задатак, ослањамо се на групу да ће сви чланови групе бити безбедни (физички и психички), ослањамо се на групу да утешу једни друге ако је нешто емоционално било део активности, ослањамо се на групу да се саморегулише (уз нашу асистенцију и модерацију) у питањима дисциплине или чак насиља које се деси између неких чланова групе. Група је и наше оруђе за промене и оно што мењамо.

Група је аутор свега што долази кроз процес примењеног позоришта и група је та која наступа пред публиком. Фацитатор је члан групе, са додатним задацима, одговорностима и специфичним знањима која нуди. Фацитатор мора да заради поштовање и поверење групе како би могао, у неком облику, имати улогу вође групе. Како он то ради, биће речи у следећем поглављу.

Групе учесника примењеног позоришта су често веома нетрадиционалне драмске групе. Обично се везују за један или више критеријума (нпр. група младих миграната, затвореници, ученици одређене средње школе итд.). Критеријуми се могу разликовати и карактеристика по којој се група формира може и не мора да утиче на стварну структуру чланова групе и њихове индивидуалне карактеристике.

Када радите са рањивим групама учесника, важно је познавати материју која утиче на ту групу – познавати их, разумети њихову животну ситуацију, разумети системе у којима живе. Припрема за рад са одређеним групама може се вршити на различите начине. Није „погрешно“ започети процес примењеног позоришта са групом о којој ништа не знамо, али онда морамо тога да будемо свесни и свом раду са групом треба да приступимо управо кроз ову призму – призму некога ко ништа не зна и жели да учи са њима о њиховим животима, погледима, проблемима. Након овога, требало би да имамо висок ниво сопствене рефлексивне праксе и подршку колега, како бисмо били сигурни да поштујемо све факторе које треба поштовати како бисмо очували добробит наших учесника током нашег рада.

С друге стране, морамо пазити да не склизнемо у сопствене предрасуде или стереотипе о карактеристикама неких група, и да будемо сигурни да са члановима наше групе комуницирамо као са појединцима, са празним страницама, које формирају своје идентитете кроз наше интеракције и наше активности. Не треба упадати у претпоставку да, пошто су чланови конкретне групе, могу или не могу нешто да ураде; да верују или не верују неком ауторитету, или било који други пример. Такође треба да будемо слободни и отворени исто колико очекујемо од њих да буду, и да дозволимо себи да истражујемо нашу групу кроз игре, вежбе и да учимо о њима, са њима.

А опет, можемо имати изузетно разнолику структуру групе. На пример, могли бисмо да радимо са мешовитом групом младих чији је критеријум повезивања да су млади и да живе у истом граду. Осим тога, можете имати (у нашем примеру) у истој групи било коју комбинацију друштвених позадина младих. Једну групу могу чинити млада особа са инвалидитетом, ЛГБТ+ млади, млади са проблемима менталног здравља, млади из руралних средина, из сиромашних породица, млади без родитељског старања, типични млади без формалних проблема било које врсте, млади у сукобу са законом, млади људи са тешкоћама у образовању (овде описујемо типичну омладинску позоришну групу Цепоре). Разноврсне групе чине специфичан амбијент, где користите моћ примењеног позоришта да покажете свим овим младим људима да постоји много више ствари које их повезују него што их деле и стварате им сигуран простор да за врло кратко време, постану веома снажно повезана група у којој се сви међусобно обожавају.

Не постоје правила или препреке које дефинишу која је структура групе добра или лоша када

радите кроз примењено позориште. Али, знање о карактеристикама група са којима радите, посебно када радите са рањивим групама, је предност, јер подржава ваш главни задатак чувања и неговања добробити ваших учесника. Међутим, то остаје предност само ако не упаднете у замку да поступате на основу својих претпоставки онога што знате из теорије када комуницирате са вашим конкретним члановима групе.

Принцип 8: ФАЦИЛИТАТОР

водителџи у примењеном позоришту су разиграни експерти

Улога водитеља у примењеном позоришту од њега захтева да буде клоун и експерт.

Клоун је посебан облик сценске личности који живи у сваком извођачу, али ниједан клоун није идентичан. Свака особа има своје посебне клоунске карактеристике. Сваки клоун је другачији и нема фиксни индивидуални идентитет. Клоун не постоји без интеракције са другима. Клоунови су као деца, отворени су и радознали, оптимистични, поверљиви и невини; све што желе је да се играју. Знају да су њихове активности по много чему наивне и смешне, али се тога не стиде. Њихова једина брига је да праве позориште играјући се са другима. Њихов задатак је да покрену позоришну игру и да одржавају њу, групу и свој идентитет свесно разиграним.

Експертски сегмент његове улоге ће понекад остати скривен од групе, допуштајући клоуну да остане доминантан као сценска личност и мотиватор да група буде ангажована, слободна да истражује, ствара, игра. Али експерт остаје главни, чувајући групу, пратећи све видљиве и невидљиве процесе који се дешавају у групи, између чланова групе и код појединаца унутар групе. Експерт планира, интервенише, чини свесне потезе да подржи чланове групе. Експерт бира форме извођења како би подстакао дијалог са одабраном публиком. Експерт увек мисли на ширу слику, на циљ активности и најбољи начин да се са групом дође до тог циља. Експерт је у блиској сарадњи са клоунем, јер се експерт заправо ослања на клоун и његову клоунску природу да би дошао са групом од тачке А до тачке Б, могуће на начине које експерт није могао да планира (јер се начин може креирати унутар групе, кроз интеракције у групи и кроз слободан креативни процес који најбоље подржава клоун). Експерт је онај који је одговоран и брине о заштити, учи о проблемима из различитих углова и стално разматра све могуће факторе и њихову интеракцију и ефекте на појединце, групу и публику.

Ако групу води један фацилитатор, његов је посао да буде обе ове улоге и да има способност да их игра паралелно: да буде клоун са групом, али да експерт буде активан у позадини. Ово је понекад веома захтевно, а често и енергетски тешко за људе који раде. Такође, неки људи немају осећај да се понашају као клоун или да се понашају као експерт у групи. Ипак, обе улоге су од огромног значаја за рад са било којом групом кроз примењено позориште. Дакле, ако сте фацилитатор, или желите да то будете, морате бити у могућности да будете у контакту са ова два сегмента улоге вашег фацилитатора. Ако сте природнији клоун него експерт, ваша експертска личност ће вероватно бити помало блесав и биће потребно више времена за рад на формалним деловима вашег рада са групом. С друге стране, ако сте природнији експерт и клоунски елементи нису нешто са чиме се сналазите, ипак ћете морати да пронађете разиграност у себи и на тај начин ћете успети да будете разиграни експерт.

Кловн је ту не само да се игра, већ и да натера друге да се играју са њим. Ако сте кловн, врло лако можете забавити своју групу, учинити их слободнима, учинити да се осећају измештено на посебном, другачијем месту од њиховог свакодневног живота, можете учинити да се осећају добро, и подржавате све позитивне групне процесе много неприметније и разиграније него што то може експерт. Када је експертска персона присутна са групом, група ће пустити експерта да води јер он уноси пуно поверења кроз ту експертску улогу, и они ће се због тога осећати безбедно, али ће бити много свеснији процеса и њихове акције.

Ако будете имали среће, моћи ћете да се повежете са својим колегама са различитом сензитивношћу и да својој групи обезбедите тим који комбинује и кловна и експерта – који се налази у 2 различите особе. Ово групи пружа „ултимативно“ искуство фасилитације. Осим тога, тимски рад који се негује на овај начин – када кловн такође може да стави свој стручни шешир када је експерту потребно размишљање и када експерт може да постане разигран када кловну треба неко да покаже заиграност, доноси вам као радном тиму стимулативно радно искуство, где једни другима држите леђа.

Принцип 9: РЕЛЕВАНТНОСТ

примењено позориште је увек савремено

Примењено позориште је увек савремено – јер произилази из интеракције са људима данас. Понекад се може ослонити на различите историјске догађаје и идеје, али фокус ће бити истражен кроз објектив учесника у процесу. Смисао тих догађаја биће њихов смисао, кроз данашња сочива. Приче примењеног позоришта су увек актуелне у овом тренутку и времену и утичу на људе који живе у овој садашњости. Позоришним формама и причама се може играти, стварајући имагинарне светове, причајући о прошлости или будућности, али садашња релевантност је основни услов за људе који су укључени.

Примењено позориште нема готова решења, али је моћно средство за истраживање бројних личних и друштвених питања, што га чини релевантним за људе и заједнице са којима се креира и изводи. Материјали који се стварају у оквиру процеса примењеног позоришта увек су преносиви у „стварни живот“, и ту су да изазову креативно размишљање о променама у стварном животу, понекад наизглед непромењивих ствари.

Принцип релевантности не поставља границе у погледу форми или техника које ће се користити у процесу примењеног позоришта или самом перформансу. Може да користи било шта и увек може да се промени, укључујући нешто ново. Фиксни начини посматрања одређених техника могу довести до више ограничења њихове употребе и ограничавања њихових ефеката. На пример, мењање само протагонисте на сцени приликом извођења форум театра је правило које се данас мења – у зависности од циља који желите да постигнете са својим учесницима и са публиком.

Принцип 10: ЗАСНОВАНО НА ИГРИ

Игра је саставни део сваког процеса примењеног позоришта

Игра је главни алат који користимо у примењеном позоришту, а без игре примењено позориште не постоји. Користимо игру да се представимо нашим потенцијалним учесницима, користимо игру да их ангажујемо и покренемо њихову почетну мотивацију за активно учешће у активностима, користимо игру да помогнемо члановима групе да се упознају, да продубе своје везе, да истраже своје ставове и доведу у питање њихова претходна искуства. Користимо игру да помогнемо нашим учесницима да науче нешто ново. Користимо игру да бисмо оспорили тренутни друштвени статус и користимо игру да ангажујемо нашу публику када наступамо. Наша игра је управо онаква каква је горе описана, у одељку објектива уметности – може бити веома лака и лагана, али може бити и веома озбиљна.

У активности примењеног позоришта, чим игра почне, појави се мехур и људи закораче у алтернативну стварност – такав је бар доживљај из ципела учесника. У игри су потпуно слободни да им буде угодно или неугодно, слободни су да истражују, да покушају нешто ново, да воде, да прате, да се препусте или да преузму контролу. Дозвољавате себи ову слободу – јер се играте. Дозвољавате себи да изађете из своје зоне комфора јер правила игре то од вас траже – а ви желите да играте. Јер сама игра је занимљива, испуњујућа, узбудљива и забавна – чак и када је веома озбиљна. Иза игре и њене улоге у примењеном позоришту стоји веома озбиљна стручност. Водитељи треба да буду свесни велике важности увођења игре као средства подршке члановима наше групе, ангажовања, омогућавања им да се препусте и гасе своје отпоре.

У примењеном позоришту нећемо покушавати да натерамо учеснике да се фокусирају на нас, да се понашају „како треба“, да ћуте када причамо и да слепо следе наша упутства. Не, у примењеном позоришту ми их позивамо да играју са нама. Уводимо занимљиву активност – игру/вежбу са неким једноставним правилима/упутствима (која су често веома чудна, али ипак прилично једноставна), и ако то урадимо како треба, ако имамо прави приступ, поштујемо групу, верујемо у њену спремност и способност да се игра (чак и када они у то не верују), својом сопственом игровном енергијом, навешћемо их да нам верују да ће им играње бити забавно или на неки други начин од користи. Сама игра ће бити регулациони механизам за своје учеснике и подржаће њихово активно учешће.

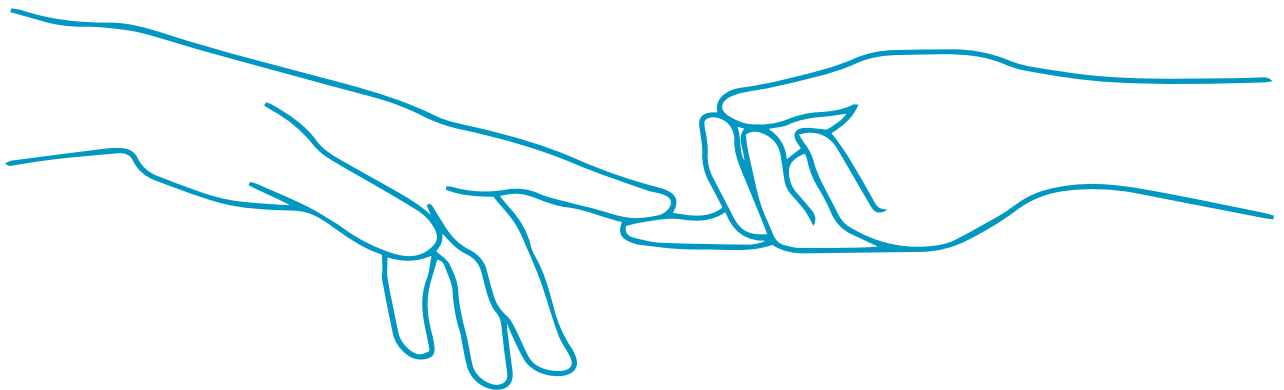
Игра је наш главни алат за интеракцију, за оснаживање и изазивање позитивног развоја наших учесника. Ми смо ти који уводимо игру, али нам је потребна снага групе да бисмо игру учинили занимљивом. Ослањамо се на моћ групе и групну динамику да мотивишемо све појединце да учествују – да се играју. Када почнемо да се играмо, заиграност преузима. У почетним фазама имаћете учеснике који уживају у игри, али се и даље налазе ван своје зоне комфора. Како време пролази, а овим учесницима пружате различите игровне активности у којима се могу слободно изразити без ограничења, без осуђивања, без евалуације, ови учесници су често они који имају највише користи од процеса; јер сте им дозволили и омогућили да буду потпуно слободни. Да буду потпуно своји (шта год то значило). Кроз природу примењеног позоришта засновану на игри, ми стварамо безбедне просторе за људе да буду своји – на најфлуиднији начин, јер им игра омогућава да буду све што желе – било која верзија себе или чак неке верзије других – она им омогућава да испробају различите идентитете, да истраже како се свако од њих осећа и подржава њихов раст изнова и изнова.

Буђење воље да се други играју са нама је задатак број један водитеља. Ту оживљава његова

стручност у спровођењу свих претходних принципа – кроз игру. Проналажење правог додира за сваку групу, проналажење простора за повезивање, интеракцију, размену кроз различите активности засноване на игри је нешто што је циљ водитеља и, колико год да смо наглашавали релевантност групе и да одговорност за процес такође лежи у групи, одговорност водитеља је да пронађе прави приступ увођењу игре и ангажовању групе са којом жели да се игра.

Касније у процесу, учесници се играју са веома озбиљним темама, а притом осећају исти ниво ангажованости, слободе, сигурности, и чак када осећају нелагоду због блискости тема и проблема, желе да наставе да се играју. То им доноси катарзу, доноси им раст и показује им како могу да се играју са нечим за шта су веровали да је фиксно, статично, непромењиво. И, и даље се осећају сигурно, јер се играју (у изузетно озбиљној утакмици али ипак се играју).

Као што смо поменули, чим се уведе прва игровна активност, ствара се мехур. С друге стране, чим се заврши последња игровна активност – мехур ће пукнути и прави живот ће ускочити. Због тога је веома важно да се, из перспективе фасилитатора, играте одговорно са својим учесницима са високом свешћу да играмо се причама из стварног живота, са стварним питањима, и морамо бити сигурни да ћемо приче затворити пре него што наш мехур пукне. Морамо да заштитимо наше учеснике као приоритет број један. Зато ће теме наше представе, дубину нивоа представе диктирати не само група и њихове жеље, већ и наши професионални капацитети да се бавимо темама које отварамо са групама.

КОРАК 3:

ПРИПРЕМА, ПОЗОР, САД!

Коришћење методологије примењеног позоришта је уједно изузетно лако и изузетно тешко. Али, без обзира да ли радите у области омладинског рада, образовања, социјалне заштите или у некој другој области, ако осећате потребу да урадите нешто другачије са својом групом, да уздрмате ствари, да их ангажујете и пустите их да стварају (чак и ако можда нису ни слутили да могу), примењено позориште ће вам донети толико радости.

За имплементацију примењеног позоришта **припремајте се** тако што стичете сопствено искуство у оваквим активностима истражујући, промишљајући, дискутујући и покушавајући. У питању је искуствена методологија, тако да не можете научити како да то радите, а да то не радите изнова и изнова, јер тако бивате слободни да се испробате и тестирате у различитим окружењима. Када закорачите у праксу, суочићете се са различитим изазовима. Неки примери изазова са којима се можете сусрести и сугестије шта да радите са њима можете пронаћи у нашој публикацији „Принципи примењеног позоришта: ДОДИР уметности и науке“.

„**Постављате се**“ тако што ћете са својом групом креирати општи план вашег процеса примењеног позоришта. Да ли желите да само тестирате методологију те ћете имплементирати низ игара и вежби и пратити њихове ефекте на ваше учеснике, да ли ћете закорачити у истраживање неке теме са њима кроз примењено позориште, да ли ћете ући у авантуру прављење позоришта са њима. Ваш задатак је да креирате оквир са високом свешћу о флукуацији процеса и спремношћу за модификовање, модификовање и модификовање.

Почињете тако што ускачете у игру и ангажујете се са својим учесницима. Током вашег путовања са њима, примените рефлексивну праксу и пратите своје личне процесе, као и процесе ваших људи. Запамтите, у примењеном позоришту нема погрешних одговора, па шта год да кроз њега створите, ако сте се придржавали смерница и обраћали пажњу на своје људе, биће нешто лепо и смислено. Процес креативне партиципације ће вам донети оснаживање ваших учесника на њиховом личном плану, а њихови наступи ће уздрмати њихово окружење и подржати даље повезивање на ширем друштвеном плану.

СРЕЋНО.

ЗАБАВИТЕ СЕ.

НИКАДА НЕ ПРЕСТАНИТЕ ДА МЕЊАТЕ

НЕПРОМЕНЉИВО.

О Т.О.У.С.Н. ПРОЈЕКТУ

Публикација која је пред вама настала је у оквиру пројекта Креативне Европе (реф. бр. 101056212 — Т.О.У.С.Н. — CREA-CULT-2021-COOP): **Theatre Outreach: Unravelling Connections in Humans / TOUCH. Пројекат Т.О.У.С.Н.** (ДОДИР) фокусиран је на иновације у области развоја публике и социјалне инклузије кроз културу и уметност. Пројекат је постављен око креирања примера добре праксе за коришћење позоришног теренског модела за укључивање рањивих група у активно уметничко стваралаштво, и као средство повезивања са различитим групама публике. Пројетком се тежи подизању капацитета креативног сектора да укључи људе из различитих осетљивих и маргинализованих група као активне субјекте у креативним индустријама и неговању сарадње између културе, образовања, социјалне заштите и омладинског сектора.

Конзорцијум пројекта, који се састоји од 3 организације – ЦЕПОРА – Центар за позитиван развој младих (СРБИЈА), Associazione Uniamoci (ИТАЛИЈА) и Емпириа театар (ХРВАТСКА) је постављен да демонстрира могућности позоришног приступа у подстицању социјалне инклузије и развоја публике, чиме се унапређују капацитети европског културног и креативног сектора за укључивање људи из различитих рањивих средина и ангажовање нове публике, уз оснаживање њихових учесника у процесу и коришћење уметности као алата за стварање снажније везе између људи из осетљивих група и њихових заједница.

Кроз пројекат су ове организације креирале пример како се позоришни теренски модел може користити у директном укључивању људи из различитих рањивих група (особе са инвалидитетом, млади без родитељског старања и незапослени млади) у креирање и извођење инклузивне копродукције примењеног позоришта, те како се коришћење интерактивних позоришних метода у представама може искористити за активирање нове публике, али и за јачање позитивних веза између људи, група, заједница и држава. Основна идеја је да се модел подели са широким спектром циљних група на локалном, националном и нивоу ЕУ, дајући европском културном и креативном сектору ресурсе и примере добре праксе о томе како се кроз позоришни теренски модел може подстаћи социјална инклузија и развој публике.

У оквиру пројекта повезали смо учеснике из 3 групе нетрадиционалних извођача (младе без родитељског старања из Србије, особе са инвалидитетом из Италије и младе из НЕЕТ категорије из Хрватске) и припремили их за интензивно копродукцијско стваралаштво кроз серију радионице примењеног позоришта, омогућавајући им да се упознају са методологијом рада. Током осмодневног догађаја, сви учесници су прошли кроз интензиван догађај копродукционог стваралаштва, који су водили искусни стручњаци за примењено позориште, уз подршку уметника из све 3 земље. Тако је настала интерактивна позоришна представа под називом „**(Не)видљиви**“ – проистекла из радионичарског рада са учесницима, заснованог на њиховим искуствима, причама и ставовима. Представа се фокусира на положај наших циљних група у друштву и својим заједницама и пружа простор за преиспитивање предрасуда, рушење баријера и стварање веза између учесника (или боље речено не-глумаца) на сцени и публике. Створена представа је потом изведена на 3 међународне турнеје. Сваки наступ водио је искусни модератор, омогућавајући публици да осети дубоку повезаност са учесницима на сцени и заједничким причама. У периоду од марта до маја 2023. године, свака екипа је извела представу за основце и средњошколце, са циљем да ангажује ученике као публику извођењем у нетипичним позоришним амбијентима – у школама. Тако су сва деца и млади из различитих разреда били ангажовани као публика у представама и искусили представу примењеног позоришта, те контакт са различитим представницима осетљивих група. У три града изведена је 31 локална представа, кроз које је досегнуто преко 800 ученика.

НАШ ТИМ

ЦЕПОРА – Центар за позитиван развој младих (Србија) је организација цивилног друштва усмерена на оснаживање социјалног и емоционалног развоја деце и младих кроз коришћење науке о превенцији. Препознатљиви су по свом раду у области примењеног позоришта са различитим групама и по коришћењу методологије примењеног позоришта и примењене драме у својим образовним активностима. До сада су креирали 15 оригиналних позоришних копродукција заснованих на примењеном позоришту. Својим досадашњим радом оснажили су преко 19.000 младих људи.

Контакт: office@cepora.org

Associazione Uniamoci (Италија) је организација цивилног друштва која ради на пољу интеграције и социјалне помоћи младих/одраслих особа са инвалидитетом подстичући њихову пуну укљученост у друштво. Удружење је основано у Палерму 26.03.2008. Има за циљ промоцију волонтирања, активног грађанства, неформалног образовања у мултикултуралном окружењу и европске мобилности; Подршку младим/одраслим особама са инвалидитетом у развоју практичних вештина; Реализацију акција за друштвену и културну промоцију на локалном нивоу (догађаји, семинари, радионице и међународне конференције, видео-спот, публикације и водичи, активности подизања свести). Спроводи европску социјалну политику у оквиру програма Еразмус+, ширећи европске вредности на локалном нивоу и принципе инклузије на међународном нивоу и доприносећи размени добрих пракси међу европским и ваневропским организацијама.

Контакт: info@uniamoci.eu

Емпириа театар (Хрватска) је позоришна организација, фокусирана на независне позоришне продукције. Њен креативни тим има вишегодишње искуство у стварању позоришта, са професионалним и непрофесионалним глумцима. Фокус организације је подизање свести о важним друштвеним питањима кроз позориште и ангажовање нове публике у стварању позоришта.

Контакт: empiria.teatar@gmail.com

Co-funded by the
European Union